

บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

นายกำพล มั่นใจอารยะ
มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี

บทคัดย่อ

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ได้อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่จำเลยที่มากกระทำละเมิดหรือผิดสัญญากับผู้เสียหายที่มีเป็นจำนวนมาก และถูกฟ้องดำเนินกระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีแบบใหม่และยังไม่มีกฎหมายรองรับอย่างคดีแพ่งสามัญ

ปัจจุบันมีการร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อออกใช้บังคับทำให้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยุติธรรมให้กับประชาชน เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวิธีการที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายประเภทที่ไม่มีความสามารถฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเอง ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทอำนาจและหน้าที่ทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีอยู่เดิมมาเป็นระบบดำเนินกระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้มีศักยภาพความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งทนายความส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่าไร เพราะเป็นร่างกฎหมายใหม่ซึ่งไม่ได้นำออกมาใช้เหมือนกับคดีแพ่งสามัญทั่วไป

บทบาทและหน้าที่ของทนายความที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายใหม่นี้ ไม่ว่าจะเป็นการร่างคำฟ้อง คำร้อง ตลอดจนรวบรวมประมวลหลักฐานการค้นหาคำขอเท็จจริงการดำเนินคดี กระบวนการพิจารณา ตลอดจนการบังคับคดีจะความยุ่งยากสับสนซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายให้แก่ตัวความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยส่วนหนึ่งอาจจะเกิดจากความไม่เข้าใจอย่างทอ่งแท้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สภทนายความควรมีการศึกษา อบรม สนับสนุนให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกมาใช้เป็นกฎหมายในอนาคต

*อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ อาจารย์ประทีป ทับอัตรานนท์ และอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ร่วม
รองศาสตราจารย์โสภณ อรรถพิศาลโสภณ

THE ROLES AND DUTY OF LAWYER IN CLASS ACTIONS

KUMPON MUNJAIARAYA

Sripatum University Chonburi Campus

ABSTRACT

The Civil Procedure Code does not grant for class action which makes damages to the defendant who violates or breaches the contract with the massive complainants under class action, a new proceedings system which has not be governed by any laws, like ordinary civil case has.

In the present time, drafting law of class action for enforcement increases efficiency and justice for people because class action can protect the massive complainants with only one lawsuit action. It is particular method to sustain justice for the complainant who cannot prosecute for damage treatment by his/her own. The existing roles, authorizations and duties of lawyer under The Civil Procedure Code have been efficiently and potentially replaced by Class Action Procedure. Most of lawyers hardly know about class action because it is new draft law which has not been enforced like ordinary civil case.

Roles and duties of lawyer concerning this new law like drafted prosecution, complaint and collection of evidences for finding facts in class action, judiciary process and legal execution are confusing which can affect class action because of partly lack of clear understanding. Therefore, the related organization must provide knowledge, training and support class action to be applicable law in the future.

*อาจารย์ที่ปรึกษานิติพนธ์ อาจารย์ประทีป ทับอืดตานนท์ และอาจารย์ที่ปรึกษานิติพนธ์ร่วม
รองศาสตราจารย์โสภณ อรรถพิศาลโสภณ

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี ปี พ.ศ.2550

ความนำ

ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ที่มีต้นแบบมาจากเฟเดอรัล รูล ออฟ ซีวิล โพรซีเจอร์ รูล 23 (Federal Rule of Civil Procedure Rule 23) ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลักการที่แตกต่างตรงกันข้ามกับหลักการเรื่องคู่ความร่วมมือหรือ ร้องสอดและหลักการเรื่องคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความที่จะเปลี่ยนแปลงระบบวิธีพิจารณาความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งคือควรจะมีการเพิ่มบทบาทของผู้พิพากษาและทนายความให้มากขึ้นกว่าเดิม บทบาทเดิมของผู้พิพากษาและทนายความโดยเฉพาะการฟ้องตามปกติถ้าคดีมีข้อยุ่งยากจะต้องมีการชี้สองสถานกำหนดประเด็น ขั้นตอนการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่เหมือนกับขั้นตอนการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเลยเปลี่ยนไปมากทนายความต้องมีความสามารถปรับปรุงบทบาทให้สอดคล้องกับกฎหมาย ที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าตามยุคตามสมัยต่อไปด้วย

การร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามบทบัญญัติกฎหมายใช้ระบบเขตอำนาจศาลทั่วไป กล่าวคือ ร่างกฎหมายมาตรานี้กำหนดให้ศาลแห่งท้องที่ที่จำเลยมีภูมิลำเนาหรือศาลแห่งท้องที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นภายในเขตอำนาจ นอกจากศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากได้ใช้ระบบเขตอำนาจศาลเฉพาะ โดยกำหนดให้มีศาลชำนาญพิเศษหรือแผนกคดีพิเศษของศาลหนึ่งศาลใดเป็นศาลที่มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการเฉพาะไม่ ซึ่งแม้ว่าหลักการของระบบเขตอำนาจศาลเช่นนี้ แม้จะมีผลดีในแง่ของความสะดวกแก่คู่ความที่มีคดีความก็ตาม แต่ก็มีข้อน่าห่วงใยเกี่ยวกับความรู้ความชำนาญของทนายความหรือผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มว่าจะมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์สัมคงเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการวิชาชีพทนายความทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งทั่วไปและการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการปรับปรุงบทบาทและหน้าที่ของทนายความแบบกลุ่มให้เหมาะสม และสอดคล้องกับระบบการพิจารณาคดีแบบกลุ่มที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป

สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากปัจจุบันนี้มีแนวโน้มที่จะต้องเปลี่ยนแปลง กระบวนพิจารณาคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจะเปลี่ยนมาเป็นการพิจารณาคดีแบบกลุ่มเพิ่มขึ้นมา ซึ่งวิธีนี้เป็นแบบใหม่ เพื่อจะได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทอำนาจหน้าที่ของทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีอยู่เดิมให้มีความสามารถและความเชี่ยวชาญบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเฉพาะการเข้ามาดำเนินการตามระบบใหม่เพื่อให้สอดคล้อง สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษา

ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยจะทำการศึกษาวิเคราะห์และวิจัยจากตำราหนังสือ บทความวารสารต่างๆ คำพิพากษา ฎีกา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไป และวิธีดำเนินคดีแบบกลุ่มทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยจะศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบจากระบบวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยกับต่างประเทศ รวมทั้งบทบาทของทนายความแต่ละระบบเพื่อจะหาข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทของทนายความในประเทศไทยในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ผลการวิจัย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจำเป็นต้องใช้ทนายความที่มีความรู้และความชำนาญเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่ม โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ความสามารถของทนายความฝ่ายโจทก์ ผู้ดำเนินกระบวนความในศาลต่างๆ นั้นให้ทัดเทียมกัน จึงเห็นสมควรศึกษาถึงปัญหาบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่ง และการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังนี้

1. ปัญหาบทบาทและหน้าที่ของทนายความที่อิงอยู่กับระบบการพิจารณา

1.1 บทบาทของทนายความในคดีแพ่ง

การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความในทางศาลนั้นถือว่าเป็นงานของทนายความโดยแท้ที่จะต้องใช้ความรู้ทางกฎหมาย ทั้งกฎหมายสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติ ซึ่งอาจจำแนกรายละเอียดของงานในทางศาลได้ ดังนี้

1) การให้คำปรึกษาคดีความทั่วไปและการเตรียมคดีคือ โดยปกติแล้ว ตัวความจะนำเรื่องราวหรือปัญหาข้อขัดแย้งใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและต้องใช้สิทธิในทางศาลมาปรึกษาทนายความก่อนที่จะมีการดำเนินการทางศาล ซึ่งเป็นหลักความจริงที่ทนายความจะต้องรู้เรื่องราวต่างๆ จากตัวความให้มากที่สุด เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากตัวความมาเรียบเรียง ลำดับขั้นตอน และวางแผนการดำเนินงานและหาหนทางแก้ไขปัญหานั้นต่อไปซึ่งการให้คำปรึกษาและวางแผนการจัดเตรียมคดีนั้นเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบต้องอาศัยประสบการณ์จึงจะเกิดความชำนาญที่ทนายความแต่ละคนมีไม่เท่ากัน แม้ว่าผู้จบการศึกษาทางนิติศาสตร์จะมีความรู้ทางกฎหมายที่สามารถให้คำปรึกษาทางกฎหมายได้ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงงานในเบื้องต้นเท่านั้น หากบุคคลนั้นมีได้มีประสบการณ์ในการว่าความในศาลเลย ก็ไม่สามารถเตรียมคดีและดำเนินคดีในทางศาลได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามอาจมีกรณีที่สามารถแก้ไขปัญหาให้แก่ตัวความได้เพียงแต่การให้คำปรึกษาและแนะนำโดยไม่ต้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาลก็ได้ แต่หากปัญหานั้นจะต้องใช้อำนาจศาลแล้ว ทนายความจะต้องเตรียมคดีว่าจะว่าต่างในฐานะ โจทก์ หรือแก้ต่างในฐานะจำเลย ซึ่งจะต้องมีการจัดเตรียมคำฟ้อง หรือคำให้การ รวมทั้งคำร้อง คำแถลงต่างๆ ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อเสนอต่อศาล

2) การยื่นคำคู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลงต่างๆ คำฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ คำฎีกา คำแก้ฎีกา งานของทนายความที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเรียบเรียงคำคู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลงต่างๆ คำฟ้องอุทธรณ์ การแก้อุทธรณ์ ตลอดจนคำฎีกา และแก้ฎีกา ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ความประณีต นอกจากต้องมีความรู้เรื่องบทกฎหมายแล้วยังต้องมีศิลปะในการเขียนภาษากฎหมายได้เป็นอย่างดี เพราะมีฉะนั้นศาลอาจสั่งยกฟ้องได้ หากคำฟ้องไม่ถูกต้อง เช่น ในคดีอาญานั้น คำฟ้องของโจทก์จะต้องมีรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3) การว่าความในศาล งานว่าความในศาลนั้นนับว่าเป็นงานที่ต้องใช้วาทศิลป์เป็นสำคัญ เพื่อว่าต่างโจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่เพิ่งเข้ามาเป็นคู่ความในศาล การซักถาม ถามค้าน ถามติง พยาน และการแถลงอื่น ๆ ด้วยวาจา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของทนายความแต่ละคน และเป็นงานที่ยากต่อการเรียนรู้เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบของแต่ละคนอย่างจริงแท้ ต้องมีการโต้ตอบอย่างมีเหตุผล แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที ซึ่งต้องมีการฝึกหัดอย่างจริงจังจึงจะทำให้เกิดความชำนาญ ทั้งนี้ งานว่าความในศาลอาจแบ่งได้ ดังนี้ คือ

(1) การแถลงด้วยวาจาต่อศาล

(2) การซักถามพยานฝ่ายที่ตนนำมาสืบ และถามถึงพยาน

(3) การถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม

4) การยื่นอุทธรณ์ คำแก้อุทธรณ์ ยื่นฎีกาและคำแก้ฎีกา ในการดำเนินคดีทั้งทางแพ่ง และคดีอาญาที่ดี ถ้าคู่ความฝ่ายโจทก์หรือจำเลยไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลสูงต่อไปได้และคู่ความฝ่ายตรงข้ามก็สามารถสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยการแก้อุทธรณ์หรือแก้ฎีกาต่อไป

5) การบังคับคดี คือเมื่อศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว คู่ความฝ่ายโจทก์ที่ชนะคดีสามารถมอบอำนาจให้ทนายความหรือตัวแทนดำเนินการ ยื่นคำร้อง คำขอ คำแถลง ออกคำบังคับ และไปดำเนินการตั้งเรื่องยึดทรัพย์คู่ความฝ่ายจำเลยนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้โจทก์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ประกอบวิชาชีพทนายความเมื่อรับคดีความมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายโจทก์คือการรับว่าต่างหรือฝ่ายจำเลยคือการรับแก้ต่างนั้น จะต้องมีการเตรียมคดี ซึ่งในคดีแพ่งจะต้องหาพยานหลักฐานรวมทั้งเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นำพินิจประกอบในการต่อสู้คดีความ จะต้องเป็นคนช่างสังเกตจดจำเมื่อออกดูสถานที่เกิดเหตุ สอบถามพยานรู้เห็น พยานแวดล้อมต่างๆเพื่อให้ทนายความฝ่ายโจทก์หรือทนายความฝ่ายจำเลยจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินคดีความของฝ่ายตนเองต่อไปด้วย ดังนั้นการเตรียมคดีจึงมีความสำคัญยิ่ง เพื่อที่จะได้ล่วงรู้ล่วงหน้าว่าคดีของฝ่ายเราและฝ่ายตรงข้ามมีพยานบุคคลหรือพยานเอกสารสำคัญต่อรูปคดีมากน้อยเพียงใด และจะว่าต่าง แก้ต่างอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตนนั่นเอง

ในคดีแพ่งคู่ความฝ่ายโจทก์ก็จะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานข้อมูลต่างๆที่สำคัญมาให้ทนายความผู้รับว่าความดำเนินคดีร่างคำฟ้องมายื่นต่อศาล เมื่อศาลประทับรับคำฟ้องแล้วทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยตามภูมิลำเนาจำเลย และเมื่อจำเลยหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องปรึกษาหาทนายความเพื่อดำเนินการแก้ต่างโดยการยื่นคำให้การต่อสู้คดีในศาลต่อไป โดยศาลตรวจสำนวนคำฟ้องเสร็จเห็นว่าคดีมีข้อยุ่งยากก็จะกำหนดวันนัดชี้สองสถานโดยให้ฝ่ายโจทก์-ฝ่ายจำเลย นำเอกสารสำคัญๆ ของคู่ความทั้งสองฝ่ายมาเสนอต่อศาล เมื่อศาลตรวจเอกสารดังกล่าวแล้วจึงกำหนดประเด็นและนัดสืบพยานฝ่ายโจทก์หรือจำเลยในนัดต่อไป โดยให้สิทธิคู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานเข้าสืบต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เมื่อสืบพยานฝ่ายโจทก์ จำเลยเสร็จสิ้นแล้วศาลจึงนัดฟังคำพิพากษาต่อไป ด้วยระบบกฎหมายในประเทศไทยจึงมีลักษณะหน้ายาวหลังสั้นกล่าวคือในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยานโจทก์จำเลยใช้ระยะเวลายาวนานส่วนในชั้นฟังคำพิพากษานั้นเป็นระยะเวลาสั้น

ระบบต่างประเทศใช้กฎหมายในรูปแบบไต่สวนคือเมื่อมีการดำเนินคดีฟ้องร้องกันในศาลแล้วเมื่อศาลตรวจดูสำนวนคำฟ้องเสร็จศาลสามารถเรียกทนายความฝ่ายโจทก์ ทนายความฝ่ายจำเลยนำพยานหลักฐานรวมทั้งเอกสารข้อเท็จจริงต่างๆมานำเสนอชี้แจงข้อต่อสู้ต่อหน้าคู่ความทั้งสองฝ่ายว่ายอมรับกันได้หรือไม่ ถ้ายอมรับพยานหลักฐานรวมทั้งเอกสารข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ก็จะดำเนินการตัดประเด็นที่

ยอมรับกันได้ออกไปเสีย คงเหลือไว้ในประเด็นที่รับกันไม่ได้แล้วนำมาเป็นข้อต่อสู้กันในศาล หลังจากนั้นก็จะนัดสืบพยานกันในภายหลัง ซึ่งในระหว่างสืบพยานนั้นทนายความจะมีบทบาทมากในการคัดค้านและแถลงต่อศาลเมื่อเห็นว่าคดีจะเสียเปรียบก็แถลงขอพักการพิจารณาชั่วคราวหรือขอเลื่อนคดีไปในนัดต่อไป นอกจากนั้นทนายความยังจะต้องมีวาทศิลป์ ไหวพริบและชั้นเชิงในการแถลงเปิดคดีหรือปิดคดีทั้งหมด หลังจากสืบพยานโจทก์ จำเลยเสร็จสิ้นแล้วโดยการหว่านล้อมชี้แจงข้อเท็จจริงให้คณะลูกขุนฟังเพื่อชักจูงให้คล้อยตามและลงความเห็นในข้อเท็จจริงของคดีความดังกล่าวไปตามฝ่ายของตนนั่นเอง ซึ่งทนายความจะต้องมีความสามารถมากด้วยประการนี้และชำนาญการเป็นพิเศษจึงจะทำได้ ซึ่งศาลก็จะต้องสอบถามความเห็นของคณะลูกขุนซึ่งเป็นผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริงก่อนแล้วจึงจะสรุปสำนวนก่อนกำหนดวันนัดฟังคำพิพากษาต่อไป ดังนั้นในระบบกฎหมายของต่างประเทศจึงเป็นในรูปแบบหน้าสั้นหลังยาว กล่าวคือหน้าสั้นก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะใช้ระยะเวลาสั้น ส่วนหลังยาวก็หมายถึงในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นทนายความสามารถขอพักการพิจารณาชั่วคราวหรือเลื่อนคดีซึ่งกว่าจะสืบพยานโจทก์ จำเลยเสร็จตลอดจนมีคำพิพากษาอีกก็จะใช้ระยะเวลานาน

1.2 บทบาทของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1) การเตรียมคดี

ทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องเป็นผู้ดำเนินการสืบเสาะข้อเท็จจริง และรวบรวมประมวลพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการพิเศษในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีความนั้น รวมทั้งตรวจสอบสถานที่ความเสียหายด้วยความละเอียดรอบครอบจนมีข้อมูลเพียงพอ และมั่นใจว่าจะสามารถพิสูจน์ความรับผิดชอบของจำเลยให้ศาลเชื่อว่าจำเลยมีความผิดตามคำฟ้องของโจทก์จริง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้จำเป็นจะต้องมีทีมงาน มีบุคลากรมาช่วยเหลือ บางกรณีต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่อาจจะต้องสำรองจ่ายในการดำเนินการแทนสมาชิกในกลุ่มผู้เสียหายไปก่อนด้วย

2) ขั้นตอนการทำคำฟ้อง

การที่กลุ่มบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการเสียหายจากการกระทำละเมิดหรือผิดสัญญาของจำเลยอันมีลักษณะเฉพาะคดีเหมือนกันในเวลาและสถานที่ใกล้เคียงกันสามารถส่งผู้แทนกลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มคือโจทก์ไปดำเนินการแต่งตั้งทนายความฝ่ายโจทก์ดำเนินคดีแทนกลุ่มบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มได้ โดยทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มต้นคดีด้วย

3) ขั้นตอนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มคือ

(1) ศาลต้องมีคำสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาลตามจำนวนที่เห็นสมควร ภายใน 7 วันนับแต่มีคำสั่ง (ตามมาตรา 222/11)

(2) การส่งคำบอกกล่าวและประกาศคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ คำสั่งเท่าที่ทราบและประกาศหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลา 3 วัน รวมทั้งทางสื่อมวลชนอื่น ๆ หรือโดยวิธีอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร (ตามมาตรา 222/12)

(3) การใช้สิทธิออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้โดยการแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลกำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่า 45 วัน โดยถือว่าพ้นจากการเป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ได้ออกแจ้งความประสงค์ต่อศาล และบุคคลที่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วไม่สามารถกลับเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มได้อีก ส่วนพวกที่ไม่ใช้สิทธิออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามมาตรา 222/13 ย่อมมีสิทธิตามมาตรา 222/14 ด้วย

(4) การยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้อย่างคดีสามัญ โดยให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วมีผลผูกพันกับการดำเนินคดีสามัญของโจทก์และจำเลยต่อไปด้วย

(5) การถอนฟ้องคดีแบบกลุ่ม โจทก์ไม่สามารถขอถอนฟ้องได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ส่วนกรณีที่ยื่นคำให้การแล้วศาลจะอนุญาตให้ถอนฟ้องไม่ได้เช่นกันนอกจากจะได้รับ ความยินยอมจากจำเลยก่อน อีกทั้งในกรณีที่ผู้ส่งประกาศคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/12 ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องได้เมื่อศาลเห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่า 45 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อศาลและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งเรื่องถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบ

(6) การตกลงกันหรือการประนีประนอมยอมความในประเด็นแห่งคดี สมาชิกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยสามารถขอถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ (ตามมาตรา 222/29-222/30)

(7) การสืบพยานโจทก์-จำเลย ในคดีแบบกลุ่มใช้วิธีสืบพยานเช่นเดียวกับประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งสามัญ เช่นการยื่นบัญชีระบุพยาน การขาคัดค้านคำให้การ การขาคัดพิจารณา (ตามมาตรา 222/18-222/19)

4) ขั้นตอนคำพิพากษาคดีแบบกลุ่มคือ กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มด้วย ซึ่งแตกต่างจากวิธีพิจารณาสามัญที่วางหลักการพื้นฐานเอาไว้ ในมาตรา 145 ว่า คำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะเพียงคู่ความในคดีเท่านั้น และคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับคดีสามัญ อีกทั้งการกำหนดให้คำพิพากษาคดีแบบกลุ่ม ศาลจะต้องพิพากษาจำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์อีกด้วย

สำหรับการบังคับคดีในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินซึ่งมีกำหนดให้ในรายการแห่งคำพิพากษา ศาลต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้สมาชิกกลุ่มด้วย และมีการให้โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่มได้ โดยกำหนดให้ศาลแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มทราบด้วยการประกาศและแจ้งคำบอกกล่าวที่เหมาะสม (Adequate Notice) รวมทั้งกำหนดวันตามที่เห็นสมควรในประกาศและคำบอกกล่าวนั้น เพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี กับให้สิทธิแก่คู่ความในคดีสมาชิกกลุ่มรายอื่นที่จะขอตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ได้ และให้เจ้าพนักงานบังคับ

คดีมีอำนาจเรียกคู่ความในคดีสมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาสอบสวนในเรื่องคำขอรับชำระหนี้เพื่อพิจารณาคำสั่งขอรับชำระหนี้ได้ หลังจากนั้นก็ให้สิทธิแก่สมาชิกกลุ่มหรือผู้โต้แย้งที่จะคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาล รวมทั้งสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งของศาลนั้นต่อศาลฎีกาได้

5) การอุทธรณ์คดีแบบกลุ่มนั้นแตกต่างจากระบบอุทธรณ์ ฎีกาในคดีสามัญโดยสิ้นเชิงเช่นกัน ทั้งนี้กฎหมายกำหนดหลักการสำคัญว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีแบบกลุ่ม ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา และตัดสิทธิของสมาชิกกลุ่มมิให้มีสิทธิอุทธรณ์ ยกเว้นการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับคำขอรับชำระหนี้เท่านั้น ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ก็ให้ถือราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลย นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีระบบการยื่นคำขออุทธรณ์ต่อศาลฎีกา สำหรับคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือคดีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์ตามที่บัญญัติเสริมเพิ่มเติมขึ้นด้วย

2. ปัญหาการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของทนายความให้รองรับในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

สาเหตุที่ไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ผ่านมาเนื่องจากกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นเพียงร่างกฎหมายเท่านั้นซึ่งยังไม่ผ่านสภานิติบัญญัติกลั่นกรองอนุมัติออกใช้เป็นกฎหมายอย่างคดีสามัญทั่วไป การพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาว่า ในร่างกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดกระบวนการพิจารณาที่มีหลักการผิดแผกแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาคดีสามัญทั่วไป และบทบาทของทนายความผู้ทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม จะต้องปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานในเชิงรุกยิ่งไปกว่าคดีสามัญทั่วไปคือ

1) ทนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น จะต้องมีความสนใจเป็นพิเศษที่พอใจแก่ศาลว่ามีความสามารถที่จะดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งบัญญัติไว้ในร่างกฎหมายดังกล่าว

2) ก่อนที่จะยื่นฟ้องคดีแบบกลุ่ม ทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องสืบสวนข้อเท็จจริงและรวบรวมประมวลพยานหลักฐานจนเพียงพอและมั่นใจว่าจะสามารถพิสูจน์ความรับผิดชอบของจำเลยต่อศาลได้ ตามขั้นตอนการดำเนินการก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ทนายความฝ่ายโจทก์อาจต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะทุ่มเทลงทุนลงแรงเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินสำรองในการปฏิบัติงาน ไปมากกว่าคดีสามัญ

3) ในการปฏิบัติงานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม มิได้ดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือประโยชน์เฉพาะการส่วนตัวเท่านั้น แต่เป็นการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่ถูกจำเลยมากระทำละเมิดหรือผิดสัญญาอันเข้าลักษณะเอาเปรียบประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาบทบาทและหน้าที่ของทนายความที่อิงอยู่กับระบบการพิจารณา

1) ควรจัดโครงการอบรมหลักสูตรการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่ทนายความทั่วประเทศ โดยการอบรมนั้นจะต้องมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจของทนายความที่เข้ารับการอบรมว่ามีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด ซึ่งทนายความที่ผ่านการทดสอบก็จะมีมอบประกาศนียบัตรให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มทนายความที่จะทำหน้าที่แทนคู่ความจะต้องผ่านหลักสูตรการอบรมการดำเนินคดีแบบกลุ่มเสียก่อน เพราะการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นถือว่าการพิจารณาคดีที่มีความสำคัญมากต่อคู่ความในคดีเพราะจะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษาเป็นจำนวนมาก

2) บทบาทของทนายความผู้ทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกลุ่มจะต้องปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานในเชิงรุก ยิ่งไปกว่าคดีสามัญอย่างไร ซึ่งทนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจะต้องมีคุณสมบัติเป็นที่พอใจแก่ศาลว่ามีความสามารถที่จะดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 222/9(5) หากแต่ก่อนที่จะฟ้องคดีแบบกลุ่ม ทนายความฝ่ายโจทก์จะต้องสืบสวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานจนเพียงพอและมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ความรับผิดชอบของจำเลยต่อศาลได้ ขั้นตอนการดำเนินการก่อนนำคดีมาสู่ศาล ทนายความฝ่ายโจทก์อาจต้องทุ่มเทลงทุนลงแรงเสียค่าใช้จ่ายและใช้ระยะเวลาในการดำเนินการไปมากพอสมควร และเนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม มิได้ดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือประโยชน์เฉพาะการส่วนตัวเท่านั้น แต่เป็นการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่จำเลยมากระทำละเมิดหรือผิดสัญญาอันเข้าลักษณะเอาเปรียบประชาชน ดังนั้นทนายความฝ่ายโจทก์ผู้ดำเนินการแทน จึงสมควรที่จะให้รางวัลแก่ทนายความฝ่ายโจทก์ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ที่จะคอยทำหน้าที่สอดส่องดูแลไม่ให้มีพฤติกรรมฉ้อฉลเอาเปรียบประชาชนในสังคม

2. ปัญหาการพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของทนายความให้รองรับในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1) ทางสภาทนายความซึ่งเป็นองค์กรควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความควรจะต้องผลักดันหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการร่างกฎหมายดังกล่าวให้มีกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกมารองรับเพื่อประโยชน์และความเป็นธรรมแก่ประชาชนทั้งประเทศเพื่อจะได้มีกฎหมายที่มีศักยภาพ เสมอภาคเท่าเทียมกันแก่ประชาชนในกลุ่มที่มีปัญหาเดียวกันได้รับความเสียหายอย่างเดียวกันที่เกิดขึ้นในสถานที่และระยะเวลาใกล้เคียงกันควรจะได้รับประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าวเช่นเดียวกัน เพื่อควรจะได้ช่วยกันส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่และให้การศึกษาดูแลซึ่งบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญเป็นพิเศษมาอบรมให้ความรู้แก่ทนายความทั่วไปทั้งประเทศไม่ว่าทนายความที่จะอยู่ในจังหวัดใหญ่รวมทั้งกรุงเทพมหานครและทนายความที่อยู่ในจังหวัดเล็กหรือในส่วนภูมิภาคก็ตาม ควรให้มีความรู้

ความสามารถเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่ทนายความเพื่อให้เข้าถึงระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม เผยแพร่ แนะนำ ให้เล็งเห็นถึงประโยชน์ ความสะดวก รวดเร็วของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและทาง สภานายความควรช่วยการผลักดันส่งเสริม สนับสนุนให้การศึกษาให้มีกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังกล่าวออกมาใช้โดยเร็วต่อไปด้วย

2) สภานายความซึ่งเป็นหน่วยงานองค์กรอิสระที่ควบคุมดูแลทนายความทั้งหมดทั่วประเทศ ควรจะมีการกระจายบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถเพื่อส่งเสริมเพิ่มเติมความรู้ข่าวสารใหม่ๆให้แก่ ทนายความที่อยู่ในจังหวัดเล็กหรือในส่วนภูมิภาคให้ได้รับความสะดวกในการติดต่อ การให้ข้อมูลทางด้าน วิชาการ การประชาสัมพันธ์ โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แนะนำให้การศึกษา และควรส่งเสริมให้การ สนับสนุนให้ทนายความตามในจังหวัดเล็กหรือในส่วนภูมิภาคดังกล่าวให้ได้มีศักยภาพและประสิทธิภาพที่ ดีมีความเสมอภาคและเท่าเทียมควบคู่ไปกับทนายความในจังหวัดใหญ่ รวมทั้งกรุงเทพมหานครด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จิตติ ดิงศภัทย์. (2542). *หลักกฎหมายวิชาชีพนักกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โครงการ ตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2537). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ทิถาวรณ อ่อนพูล. 2546. *บทบาทของทนายความในคดีแพ่งและการควบคุมมรรยาททนายความ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วนิดา ว่องเจริญ. (2537). *การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร- มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชา มหาคุณ. (2533). *การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- สัญญาชัย ศรีศักดิ์. (2537). *คนกลางในการขายที่ดิน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรชัย สุวรรณปรีชา. 2531. *การว่าความ*. กรุงเทพฯ: ประชาชน.

ผู้ศึกษา

นายกำพล มั่นใจอารยะ หนายความและที่ปรึกษากฎหมาย บริษัท บีเอสเอส จำกัด จังหวัดชลบุรี
คุณวุฒิ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี